

Motion till riksdagen 2012/13:K348

av **Gunnar Andrén (FP)**

Valsedelsdistribution

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tillhandahållandet av aktuella, korrekta, kompletta och tillförlitliga valsedlar i alla landets vallokaler - inklusive platser med förhandsröstning - genom nyttjande av modern distributionstryckteknik den 8 juni 2014 vid EU-parlamentsvalet och den 14 september samma år vid de allmänna valen.

Motivering

Den 27 oktober 2011 tillsatte regeringen en parlamentariskt sammansatt kommitté som skall göra en översyn av delar av valsystemet. Kommittén skall i sin helhet vara klar den 15 mars 2013, med en delrapport senast 14 december 2012, det vill säga i närtid.

Uppdraget avser att

1. överväga om reglerna om fördelning av mandat vid val till riksdagen bör ändras, det bör införas kommunala utjämningsmandat eller om det är möjligt att på andra sätt uppnå en proportionell mandatfördelning i valkretsindelade kommuner (14 december 2012),
2. överväga om den fria nomineringsrätten bör inskränkas och om det bör införas krav på offentliga valförberedelser,
3. överväga om det bör införas ett elektroniskt röstningsförfarande vid allmänna val och folkomröstningar,
4. överväga om valkretsindelningen vid val till riksdagen i Västra Götalands län bör ändras,
5. överväga om det bör införas ett starkare skydd för registrerade partibeteckningar och om det bör vara möjligt att ange partisymboler på valsedlarna,
6. överväga om det finns behov av kompletterande bestämmelser eller andra åtgärder för att säkerställa att tillförlitligheten och effektiviteten i valpro-

Fel! Okänt namn på

cessen vid förtidsröstning kan upprätthållas, att otillbörlig påverkan av röstande inte sker och att korrekt avgivna röster kommer med i röstningen,

7. överväga om kommuner utanför ett omvalsområde bör vara skyldiga att anordna möjligheter till förtidsröstning.

Detta är mycket välkommet och överensstämmer i allt väsentligt med motioner som lämnats av undertecknad 2002–2011, alltså bara tio gånger.

Det möjliggör också beslut om tillhandahållandet av valsedlar med hjälp av modern distributionsteknik vid EU-parlamentsvalet den 8 juni 2014 och de allmänna valen den 14 september samma år.

Tillgång till en relevant valsedel/röstsedel är en förutsättning för att inte bara kunna delta i val utan även påverka valutgången.

För att detta skall vara möjligt i såväl allmänna val som vid val till EU-parlamentet måste väljaren ha information om partier, kandidater och hur man förfar vid röstning.

Valmyndigheten förser väljaren med relevant information om hur man förfar vid röstning. På förslag som ursprungligen kom från Valmyndighetens utvärdering av 2006 års val och som biträdades av regeringen och senare riksdagen har utsändandet av röstkort till röstberättigade väljare i utlandet förbättrats. Det är utmärkt att så skett.

Däremot har intet hänt vad gäller distributionen av valsedlar.

Det finns ett gott skäl till att regeringen vidtar åtgärder på detta område. Det stavas – eller görs numerärt – i en enda siffra: 660 miljoner.

Så många valsedlar trycktes nämligen i 2010 års val. Av dessa hamnade till slut 17 977 999 stycken – varav 6 028 683 riksdagsvalsedlar, 5 934 719 landstings- och regionvalsedlar samt 6 014 598 kommunalvalsedlar – i röstningslådorna, det vill säga i runda tal 2,5 procent av de tryckta valsedlarna.

I EU-valrörelsen 2009 inträffade, något som den minnesgode sannolikt fortfarande kan erinra sig, det att den inte helt obekante dragspelaren, pianisten, orkesterledaren och musikförläggaren Benny Andersson fann det oefterrättligt att partiet Feministiskt initiativ, enligt ett uttalande i Sveriges radio av förra riksdagsledamoten och partiledaren Gudrun Schyman, inte ansåg sig ha råd att ens distribuera partiets valsedlar till samtliga vallokaler i Sverige, än mindre till alla väljare.

Detta föranledde herr Andersson att, i syfte att stärka den svenska demokratin, skänka 1 000 000 kronor till det nämnda partiet. Få enskilda har samma möjlighet att bistå partier som herr Andersson.

Den goda gärning han därvid gjorde, avslöjar att i dagens Sverige alltfört medborgarrätt heter pengar. Så skall det inte vara.

Enligt Valmyndighetens rapport *Erfarenheter från valen den 17 september 2006*, utgiven den 16 januari 2007, framgick att ”de allra flesta, 99 procent, ansåg sig också veta hur man gör när man röstar”.

Det är en tillfredsställande och uppmuntrande siffra.

Valmyndighetens rapport *Erfarenheter från valen den 19 september 2010*, utgiven den 15 februari 2011 – alltså före omvalen i Västra Götaland och en valkrets i Örebro i maj 2011 – fokuserar på brister som framkommit i 2010

Fel! Okänt namn på

års val, brister som inte tidigare diskuterats men som aktualiserats av behovet att stärka tilltron till rättvisan och rättssäkerheten i valhandlingen från den enskilde. Valmyndigheten tar upp en rad brister i nuvarande vallagar och inte minst utbildning av funktionärer. Här måste stora förbättringar ske inför 2014 års val.

Förslag från Valmyndigheten till förändringar framförs på följande områden:

1. Proportionaliteten i valsystelet och valkretsarnas betydelse
2. Offentliga valförberedelser
3. Översyn av valedelssystemet
4. Behovs- och kvalitetsanalyser för att skapa verktyg för staten att kommunicera med olika målgrupper
5. Nya regler och rutiner vid förtidsröstning
6. Regelverket för ångerröstning
7. Lantbrevbärarnas uppgifter vid val förs över till kommunen
8. Ansvarsfördelningen mellan valmyndigheterna
9. Översyn av valnämndernas organisation och beslutsstruktur
10. Ansvar för normgivning
11. Personer med skyddade personuppgifter vid röstning
12. Ett formaliserat system för att klaga utan att överklaga valresultatet

I förlitan på att regeringen noga överväger Valmyndighetens förslag fortsätter jag att upprätthålla mig vid valedlarnas särskilda roll i detta sammanhang.

Intentionerna bakom 1994 års personvalsreform har inte blivit vad som eftersträvades, undantaget EU-valen 1999, 2004 och, tydligen dock endast delvis, 2009.

Inte heller 2010 blev personvalsreformen någon stor succé.

Orsaken står till kanske inte en betydande men viss del att finna i bristen på distribution av tillförlitliga valedlar: Avsaknaden av aktuella, korrekta, kompletta och tillförlitliga valedlar vid landets alla förhandsröstningsställen utgör i det avseendet ett betydande – om än inte oöverstigligt – problem.

I detta sammanhang kan påpekas att förhandsröstningen, som enligt Valmyndigheten till 90 procent numera handlar om förhandsröstning i den egna kommunen och ingalunda har stora avstånd som bevekelsegrund, år 2010 utgjorde hela 29,4 procent av de avgivna rösterna, mot 31,8 procent så sent som 2006. I konkreta siffror handlade det om 2 377 661 förhandsröster (vid riksdagsvalet) år 2010, motsvarande siffra för 2006 var 1 796 279.

Denna brist vad gäller distribution av tillförlitliga valedlar kan dock lyckligt avhjälpas om riksdagen beslutar att regeringen skall ge Valmyndigheten i god tid före valen 2014 i uppdrag att utnyttja modern distributionstryckteknik för valedlar.

Ser man till den centrala totalkostnaden för genomförandet av 2002 och 2006 års allmänna val – bidrag till kommunernas kostnader medräknade – på 216 respektive 229 miljoner kronor, är varje besparing önskvärd. Valet 2010 har blivit än mer kostsamt, inte minst beroende på omvalen 2011.

Fel! Okänt namn på

Vid de allmänna valen 2006 trycktes cirka 680 000 000 valsedlar med partibeteckning och/eller kandidater, minskningen med 20 000 000 år 2010 är alltså betydande.

Att minska detta antal, liksom distributionen av dem till de 5 976 vallokalerna 2002, särskilda röstmottagningsställen oräknade, 5 783 vallokalerna 2006, och 5 668 valdistrikt år 2010, är önskvärt från många utgångspunkter, inte minst av den anledningen att logistiken kräver att partierna mycket lång tid i förväg beslutar om vilka kandidater som skall ställa upp och, sedan tryckningslov givits vanligen fyra–fem månader före valdagen, inträffade händelser – dödsfall, namnändringar, flyttningar och kanske även partibyten eller andra avhopp – inte kan beaktas.

I 2010 års val inträffade sena förändringar på valsedlar som krävde nytryckning av valsedlar, till exempel ett dödsfall (förstanamnet på centerlistan i Västmanland) och en sen partiövergång (Folkpartiet i Malmö kommun).

Att undanröja dessa problem och därmed skapa en mer korrekt och tillförlitlig valsituation för väljaren på valdagen är mycket angeläget. Det är exempelvis synnerligen otillfredsställande om sedan en tid avlidna kandidater väljs in i beslutande församlingar, vilket dessvärre hänt.

Ser vi till de tre senaste riksdagsvalen kan följande statistik (Källa: Valmyndigheten) vara intressant (procent):

Val	Valdeltagande	Förhandsröstande	Personkryss
1998	81,4	31,2	30
2002	80,1	29,8	26
2006	81,9	31,8	22
2010	84,6	39,4	25

Motsvarande statistik för de tre EU-valen ger följande sifferserie:

Val	Valdeltagande	Förhandsröstande	Personkryss
1995	41,6	–	–
1999	38,8	32,4	66
2004	37,9	25,2	59
2009	45,5	30,0	59

Eftersom antalet avgivna röster vid EU-valen varit relativt få

- 1995: 2 727 989
- 1999: 2 588 514
- 2004: 2 584 464
- 2009: 3 227 561

(mot 5,38 miljoner 2002, 5,65 miljoner 2006 och 6,02 miljoner 2010 vid riksdagsvalen) – har antalet förtidsröstande varit bara hälften eller mindre än det jämfört med de allmänna valen, cirka 840 000 år 1999, 660 000 år 2004 men 966 480 detta år.

Förtidsröstningen slog med 39,4 procent 2010 alla tidigare rekord.

Däremot är det intressant att notera att andelen personkryssade valsedlar i EU-valen är långt högre än i riksdags- och kommunalvalen, även om den 2010 steg till drygt var fjärde, 25,08 procent i riksdagsvalet.

Fel! Okänt namn på

Det finns säkert skilda anledningar – den viktigaste är sannolikt medieexponeringen i EU-valet av toppkandidaterna tillsammans med att det är de mest intresserade av väljarna som deltar i röstandet – men en anledning kan vara tillgången till personmarkerade valsedlar.

Vid EU-valet 1999 blev 14 av de 22 EU-parlamentarikerna personvalda enligt gällande regler, vid valet 2004 hela 15 av 19, vid 2009 års val var det 13 av 18 som uppnådde 5-procentsgränsen, varav två inte skulle blivit valda eljest. Vid EU-valen har personvalet blivit en succé.

Genom att spärrgränsen 2014 sänks även vid riksdagsvalet till 5 procent finns skäl att tro att personvalet då kommer att tilldra sig än större intresse. Att då underlätta för väljarna att välja även person vid förhandsröstning är utomordentligt angeläget.

Valmyndigheten tillkom 2001 och är formellt ansvarig både för förhandsröstningen och valdagsröstningen. Tidigare var den traditionella samarbetspartnern Posten AB huvudsaklig entreprenör för förhandsröstningen. Numera ligger ansvaret på kommunerna som huvudsakligen använder sina bibliotek för förtidsröstning. De tillhandahåller under normala betingelser namnvalsedlar för den egna valkretsen på de tre valnivåerna; men det ankommer på partierna att se till att valsedlar finns tillgängliga på alla röstmottagningsställena, så även i/utanför de 6 063 vallokaler som var öppna på valdagen 2010.

Vid EU-valet 2009 hade en förbättring inträffat genom avtal som gjorde att fler valsedlar med namn fanns tillgängliga i vallokalerna för partier som uppnått 1 procent av väljarnas röster vid något av de närmast liggande valen.

För alltför många väljare återstår ofta en partivalsedel utan namn – eller ens valsedel med partibeteckning. Få väljare väljer att återkomma för att förtidsrösta, eller rösta i vallokal, på grund av att man inte haft tillgång till namnvalsedel vid förtidsröstningstillfället. Ångerrösten – som kan ha många orsaker – uppgick 2006 till mindre än 2 000 men steg 2010 till drygt 5 000.

Frånvaron av tillgång till personmarkerade valsedlar, påverkar direkt möjligheterna för partiernas kandidater att ta sig över riksdagens åtta- (fem) och övriga vals femprocentsspärrar.

När en hög andel av valsedlarna endera bara är partimärkta eller inte alls kryssade blir det ogörligt för många kandidater att nå spärrgränsen.

Ett starkt argument för en förändring är just att den tekniska begränsningen – avsaknad av personmarkerade valsedlar vid valtillfället – undergräver värdet av personvalet.

Hur väljer man person när man inte vet vem som kandiderar?

Det finns emellertid en tekniskt enkel möjlighet att lätt distribuera relevanta valsedlar för registrerade partier till alla röstande. Det kan ske genom att det i varje vallokal och hos förtidsröstmottagningarna finns en vanlig valsedelsmaskin som levererar de korrekta valsedlarna i samma ögonblick som den röstberättigade beslutar sig för att rösta.

Genom att på röstkortet från Valmyndigheten anbringa en streckkod för väljaren, som identifierar valdistriktet, skulle en enkel skrivare, kopplad till Valmyndigheten, kunna leverera valsedlarna för de aktuella valen, i korrekta färger, för samtliga registrerade partier och med partiernas kandidater.

Fel! Okänt namn på

Denna valsedelmaskin, som inget annat är än en datorstyrd skrivare försedd med gula, blåa och vita valsedlar i skrivarfacken, skulle på någon sekund leverera samtliga relevanta valsedlar, för registrerade partier, för rätt valkrets och val samt med registrerade kandidater.

Själva röstavlämnandet och röstmottagningen skulle inte påverkas.

En valsedelsskrivare enligt ovan skulle med fördel kunna användas redan vid 2014 års val. Stundom är också valteknik att vilja, inte bara att välja.

Slutligen finns skäl att påtala två ting av speciell innebörd – vilket skett i motsvarande motion långt innan musikförläggare Andersson började leta i telefonkatalogen efter partiordförande Schymans telefonnummer – för att kunna sända över 1 miljon kronor:

1. Att tvinga partier, särskilt sådana som ännu inte har riksdags- eller EU-representation, att själva distribuera sina valsedlar framstår som en omotiverad åtgärd i syfte att snarast försvåra för det nya partiet att konkurrera med de från förra mandatperioden invalda.

Partierna bör konkurrera med åsikter, inte genom att förhindra att valsedlar finns tillgängliga från alla partier som söker väljarnas förtroende.

2. Dessutom framstår det av miljöskäl som oansvarigt att låta trycka 660 eller 680 miljoner valsedlar samt att transportera dessa kors och tvärs.

Stockholm den 3 oktober 2012

Gunnar Andrén (FP)